

Srovnání věrného a poctivého obrazu individuální účetní závěrky oproti konsolidované při vyloučení vzájemných prodejů ve skupině[#]

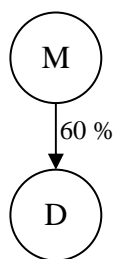
Marie Zelenková*

Existuje několik důvodů pro pořízení investice zajišťující významný vliv na určité účetní jednotce (viz Vomáčková, 2002; Zelenka, 2011). Jedním z těchto důvodů samozřejmě může být možnost podílet se na řízení ekonomických aktivit a politik nabyté jednotky. Možnost určit nabyté jednotce, které zboží nebo materiál a od kterého subjektu by měla nakupovat, komu a za jaké ceny má toto zboží nebo vlastní výrobky prodávat, zároveň umožňuje nabyvateli manipulovat či přelévat zisk mezi účetními jednotkami ve skupině dle jeho konkrétního záměru. Příspěvek se v dalším textu zaměřuje především na to, jaký rozdílný dopad mají tato rozhodnutí na konsolidované účetní výkazy oproti výkazům individuálním.

Sestavení konsolidované účetní závěrky plnou metodou (viz Taylor, 1996; Zelenka – Zelenková, 2011a) se provádí v případě, kdy jedna účetní jednotka drží takový podíl (např. ve formě akcií) v jiné účetní jednotce, který představuje více než 50% kontrolu resp. možnost ovládat tuto vlastněnou účetní jednotku. Konsolidovaná účetní závěrka se pomocí plné metody sestaví tak, že se z individuální rozvahy mateřské jednotky (tj. investora) nahradí investice představující rozhodující (tj. více než 50%) vliv v dceřiné jednotce (tj. v jednotce, která tyto akcie nebo podíly emitovala) konkrétními položkami aktiv a závazků dceřiné jednotky. Dále se z konsolidované účetní závěrky vyloučí všechny vzájemné transakce, které se uskutečnily v rámci jednoho konsolidačního celku. Prodej zboží mezi účetními jednotkami, které jsou součástí jednoho konsolidačního celku, je právě jednou z těch vzájemných transakcí, jež se při sestavení konsolidovaných účetních výkazů vylučují.

Rozdílnost konsolidovaných účetních výkazů od výkazů individuálních ve výše uvedené souvislosti lze pro lepší představu popsat příkladem, ve kterém investor získal rozhodující vliv.

Obr. 1: Schéma pro rozhodující vliv

Mateřská společnost, která v dceřiné jednotce drží 60% podíl představující zároveň 60% kontrolu nad touto účetní jednotkou (viz obrázek nalevo), rozhodne, že dceřiná účetní jednotka bude určitý typ zboží prodávat mateřské společnosti za vnitroskupinovou cenu, která bude činit 200 peněžních jednotek. Částku 200 mateřská společnost určila podle nejnižší ceny, za kterou je dceřiná účetní jednotka schopna toto zboží reálně nakoupit. Mateřská společnost v žádném případě nechce, aby dceřiná společnost na prodeji tohoto zboží mateřské společnosti realizovala jakýkoliv zisk. Při stanovení této vnitroskupinové ceny mateřská společnost vůbec nevzala ohled (a ani to nezamýšlela) na vedlejší pořizovací náklady, které v souvislosti s pořízením zboží dceřiné jednotce vyvstávají. Při prodeji zboží tedy dceřiná jednotka utrpí ztrátu z tohoto prodeje jednak v případě, pokud by se k nákupu zboží vztahovaly ještě vedlejší pořizovací náklady, a

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Rozvoj finanční a účetní teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska*, registrační číslo MSM 6138439903.

* Ing. Marie Zelenková, Ph.D. – odborný asistent; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <zelenm@vse.cz>.

dále v případě, kdy zboží nakoupí za cenu pořízení vyšší než 200 peněžních jednotek. Mateřská jednotka si však za svým rozhodnutím stojí, protože chce, aby se dceřiná společnost snažila zboží pořídit za co nejlevnější cenu, a dále proto, aby případný zisk z prodeje byl realizován výhradně v mateřské společnosti.

Důvody k převodu veškerého zisku z prodeje zboží výhradně na mateřskou společnost i za cenu, že dceřiná společnost na tomto zisku realizuje ztrátu, mohou být různorodé, tj. jak ekonomické (jakým je zejména maximalizace zisku u mateřské společnosti bez ohledu na ztrátu dceřiné z celé řady důvodů) včetně daňových (kde důležitou roli hrají výše sazby pro zdanění dividend a výše sazby pro zdanění zisku u dceřiné nebo u mateřské společnosti), tak i jiné.

Nechť v tomto příkladu dceřiná společnost prodá mateřské společnosti během účetního období 1000 ks zboží, jehož průměrná pořizovací cena činila 210 peněžních jednotek. Nechť mateřská společnost z tohoto zboží dále prodá mimo skupinu 500 ks, avšak za prodejní cenu ve výši 280 peněžních jednotek za 1 ks. Dalších 500 ks zůstane mateřské společnosti na skladě v pořizovací ceně 200 peněžních jednotek (dále jen p. j.) za 1 ks. Výše uvedené předpoklady budou mít následující dopady do výsledovek obou společností:

Tab. 1: Výsledovky dceřiné a mateřské jednotky

Výsledovka dceřiné jednotky		Výsledovka mateřské jednotky	
Položka výsledovky	v tis. p. j.	Položka výsledovky	v tis. p. j.
Tržby z prod. zboží	+200	Tržby z prod. zboží	+140
Náklady na prod. zboží	-210	Náklady na prod. zboží	-100
Hrubá marže	-10	Hrubá marže	+40
.....	-	-
Provozní zisk	-10	Provozní zisk	+40

Zdroj: Vlastní výpočty

Při sestavení konsolidované účetní závěrky plnou metodou nelze pouze sečíst výnosy a náklady mateřské a dceřiné společnosti, ale je nezbytné vyloučit vzájemné vnitroskupinové transakce. Pokud by mateřská i dceřiná společnost byly jedinou účetní jednotkou namísto dvou, pak by tato imaginární účetní jednotka během účetního období v konečném důsledku nakoupila 1000 ks zboží za 210 peněžních jednotek a prodala 500 ks zboží za 280 peněžních jednotek. Proto by v konsolidované výsledovce měla hrubá marže z prodaných výrobků (tj. rozdíl mezi tržbami za prodané zboží ve výši 140 tis. p. j. a náklady na prodané zboží ve výši 105 tis. p. j.) činit 35 tis. peněžních jednotek. Zbylých, neprodaných 500 ks zboží by zůstalo vykázáno v konsolidované rozvaze, a to v celkové výši 105 tis. p. j. (nikoliv ve výši 100 tis. p. j., jak by ve své individuální rozvaze ocenila neprodanou zásobu mateřská společnost).

V konsolidované účetní závěrce sestavené plnou metodou se díky vyloučení vzájemných vazeb (a to nejen z prodeje zboží) eliminují dopady právě těch skutečností, kdy mateřská společnost svými rozhodnutími způsobí nadhodnocení některých veličin vykazovaných v individuální závěrce jedné účetní jednotky ve skupině (v tomto příkladu výsledku hospodaření) na úkor podhodnocení této veličiny v individuální závěrce druhé účetní jednotky ve skupině. Bohužel však ani v konsolidované účetní závěrce není možné vykázat všechny veličiny v souladu s věrným a poctivým obrazem. V plné (konsolidační) metodě má vyloučení vzájemných vazeb, které mají dopad na výsledek hospodaření dceřiné společnosti, dopad na nekontrolní podíly na výsledku. Při výpočtu nekontrolních podílů se striktně rozlišuje, které

konsolidační úpravy se vztahují k výsledku mateřské společnosti a které k výsledku společnosti dceřiné. Má-li transakce, která se při konsolidaci vylučuje jako vazba ve skupině, dopad na výsledek hospodaření dceřiné společnosti, pak se o podíl nekontrolních vlastníků na této částce zároveň upravuje nekontrolní podíl. V tomto příkladu by se pak nekontrolní podíl na výsledku hospodaření dceřiné společnosti, za předpokladu, že by menšinová (resp. nekontrolní) vlastníci drželi například 40 %, upravil podle níže uvedeného postupu:

V rámci skupiny bylo nakoupeno 1000 ks zboží za 110 p. j. a prodalo 500 ks zboží za 180 p. j. Zbylých 500 ks se neprodalo ven ze skupiny, a proto nesmí být v konsolidované výsledovce vykázán dopad z vnitroskupinového prodeje. Z tohoto vyplývá, že bude nezbytné vyloučit při konsolidaci výsledovky část ztráty ve výši 5 tis. p. j. (tj. 500 neprodaných ks krát rozdíl prodejní ceny 100 p. j. a pořizovací ceny 110 p. j.), neboť z pohledu konsolidované skupiny nebyla tato ztráta realizovaná¹. S ohledem na skutečnost, že se tato úprava týká výsledku hospodaření dceřiné jednotky, bude ji nezbytné rozdělit na majoritní a minoritní úpravu podílu na výsledku. Nekontrolní podíl na výsledku hospodaření se upraví o 40 %, tj. o -2 tis. p. j. ($40\% \cdot (-5 \text{ tis. p. j.})$).

Před definitivním sestavením konsolidované výsledovky je potřeba upravit výkaz ještě o odloženou daň. Odložená daň v této souvislosti bude vycházet z rozdílu, který se odvíjí od různých hodnot zboží vykazovaných v rozvaze, neboť hodnota zboží vykazovaná v individuální rozvaze mateřské společnosti činí 100 tis. p. j. ($500 \text{ ks} \cdot 200 \text{ p. j.}^2$), ale v konsolidované rozvaze bude zboží vykázáno ve výši 105 tis. p. j. ($500 \text{ ks} \cdot 210 \text{ p. j.}^3$). Tato odložená daň bude upravovat v konsolidaci výsledek hospodaření přiznaný mateřské společnosti.

Konsolidovaná výsledovka po všech těchto úpravách a za předpokladu, že sazba daně ze zisku u obou účetních jednotek je například 20 %, bude mít podobu tabulky uvedené na následující straně. Z výsledovky na následující straně je patrný nekontrolní podíl na výsledku ve výši -2 tis. p. j. Přestože celkový výsledek hospodaření vykazovaný v individuální výsledovce dceřiné společnosti činí -10 tis. p. j., nebude nekontrolní podíl na výsledku -4 tis. p. j., ale pouze -2 tis. p. j. Výpočet nekontrolního podílu ovlivnilo vyloučení části ztráty dceřiné společnosti z důvodu, že nebyla realizovaná mimo konsolidovanou skupinu, což v konečném důsledku mělo pozitivní dopad na vykázání této veličiny s ohledem na věrný a poctivý obraz. Čeho však touto úpravou docíleno nebylo a ani být nemohlo, je eliminace úmyslného přiřazení ztráty z prodeje zboží⁴ do výsledku dceřiné společnosti. Rozhodnutí mateřské společnosti o tomto rozdělení marže se tak v konsolidované účetní závěrce odrazí ve výši vykázaného nekontrolního podílu.

¹ Samozřejmě se i zboží, které zůstalo na skladě u kterékoliv účetní jednotky ve skupině, testuje na znehodnocení (tzv. „impairment“), a pokud by se prokázalo, že jeho prodejní cena je nižší než je aktuální účetní hodnota, pak se i v rámci konsolidovaných výkazů musí vytvořit a následně i vykázat toto znehodnocení (v ČR podmínkách obvykle jako opravná položka k zásobám).

² Pořizovací cena zboží u mateřské společnosti.

³ Pořizovací cena zboží u dceřiné společnosti.

⁴ Toho zboží, které bylo prodáno mateřské společnosti se ztrátou, přičemž mateřská společnost na dalším prodeji mimo skupinu realizovala zisk.

Tab. 2: Konsolidovaná výsledovka⁵, je-li prodejcem dceřiná jednotka

Položka	Výpočet	v tis. p. j.
Tržby z prod. zboží	+200 tis. ⁶ +140 tis. ⁷ – 200 tis. ⁸	140,0
Náklady na prod. zboží	–210 tis. ⁹ –100 tis. ¹⁰ +210 tis. ¹¹ – 5 tis. ¹²	–105,0
Hrubá marže	500 ks · (280 – 210)	35,0
.....		–
Provozní zisk		35,0
Odložená daň	20 % · 500 ks · (200 – 210) ¹³	–1,0
Nekontrol. podíl na VH	–(40 % · (–10 tis. ¹⁴ + 5 tis. ¹⁵))	+ 2,0
Konsolidovaný VH		+ 36,0

Zdroj: Vlastní výpočty

Pokud by byla situace byla opačná a mateřská jednotka by z nějakého důvodu¹⁶ byla v pozici té účetní jednotky, která prodává zboží dceřiné jednotce, aby pouze ta realizovala zisk z prodeje zboží, pak konsolidovaná výsledovka bude mít úplně stejnou podobu, jako má v předchozí tabulce, až na jednu položku, kterou jsou právě nekontrolní podíly na výsledku hospodaření. Výpočet nekontrolních podílů je uveden v následující tabulce.

Ať už byla přeprdejcem zboží ve skupině dceřiná nebo mateřská společnost, je z příkladu zřejmé, že skupina realizovala z prodeje zboží zisk v absolutní výši 35 tis. p. j. (což představuje 25% hrubou marží¹⁷). Nejednalo se tedy o zboží, ke kterému by se měla tvořit opravná položka kvůli znehodnocení. Pokud by přeprdejce tohoto zboží ve skupině prodával zboží sám mimo skupinu za běžnou prodejní cenu, pak by zřejmě nerealizoval ztrátu z prodeje zboží, ale zisk z prodeje zboží. Cenová politika mateřské společnosti tak ovlivnila výsledek hospodaření vykázaný v individuální účetní závěrce. V konsolidované účetní závěrce se dopady této cenové politiky odrazí pouze ve vykazované výši nekontrolního podílu na výsledku hospodaření dceřiné společnosti. Bohužel není reálné, aby v plné metodě byly zakomponovány principy, které by odhalovaly tato pokřivení věrných a poctivých obrazů vzniklých v důsledku účelově zaměřených rozhodnutí mateřských jednotek a následně eliminovaly jejich dopady na konečnou vykazovanou (absolutní) výši nekontrolních podílů.

⁵ Příklad pro zjednodušení vychází z fiktivního předpokladu, že ve výsledovce nejsou žádné další náklady a výnosy.

⁶ Tržby za prodané zboží z výsledovky dceřiné jednotky.

⁷ Tržby za prodané zboží z výsledovky mateřské jednotky.

⁸ Vyloučení 200 tis. p. j. z tržeb, neboť dcera tržby realizovala jen prodejem ve skupině.

⁹ Náklady na prodané zboží z výsledovky dceřiné společnosti.

¹⁰ Náklady na prodané zboží z výsledovky mateřské společnosti.

¹¹ Vyloučení 210 tis. p. j. z nákladů na prodané zboží, neboť dcera prodávala jen ve skupině.

¹² Zvýšení nákladů o rozdíl, o který mateřská společnost zboží nakoupila levněji, než byla pořizovací cena zboží u dceřiné společnosti, tj. o 500 ks · (210 – 200).

¹³ Odložený daňový závazek vyplývající z ocenění zboží v rozvaze mateřské společnosti ve vnitroskupinové ceně 200 p. j. oproti skutečné pořizovací ceně 210 p. j., za kterou dceřiná společnost zboží nakoupila mimo skupinu.

¹⁴ Výsledek hospodaření dceřiné jednotky.

¹⁵ Úprava výsledku hospodaření o vyloučení ztráty z přeprdeje zboží pouze ve skupině.

¹⁶ Jedním z důvodů může být, že v zemi, kde sídlí dceřiná společnost, jsou takzvané „daňové prázdniny“, nebo výhodnější podmínky pro zdaňování zisku. Důvody pro toto rozhodnutí však samozřejmě mohou být i jiné.

¹⁷ Relativní (%) výše hrubé marže je zde počítána jako podíl rozdílu tržeb za prodané zboží u mateřské společnosti a nákladů na pořízení tohoto prodaného zboží u dceřiné společnosti k tržbám z prodeje zboží u mateřské společnosti, tj. $(500 \cdot 280 - 500 \cdot 210) / 500 \cdot 280$.

Tab. 3: Konsolidovaná výsledovka¹⁸, je-li prodejcem mateřská jednotka

Položka	Výpočet	v tis. p. j.
Tržby z prod. zboží	+200 tis. +140 tis. – 200 tis.	140,0
Náklady na prod. zboží	–210 tis. –100 tis. +210 tis. –5 tis.	–105,0
Hrubá marže	500 ks · (280 – 210)	35,0
.....		–
Provozní zisk		35,0
Odložená daň	20 % · 500 ks · (200 – 210)	–1,0
Nekontrol. podíl na VH	–(40 % · (40 tis. ¹⁹ – 1 tis. ²⁰))	–15,6
Konsolidovaný VH		+ 18,4

Zdroj: Vlastní výpočty

V realitě je mnohdy velmi složité rozpoznat, kdy se jedná ze strany ovládající jednotky o účelové přelévání zisku do konkrétní účetní jednotky ve skupině. Situace, kdy dceřiná jednotka není schopna prodat zásobu zboží s kladnou marží, v ekonomickém životě samozřejmě také může nastat. Ojedinelá nemusí být ani skutečnost, že mateřská jednotka bude mít v této souvislosti větší možnosti, aby zboží prodala či ho dokonce prodala za vyšší prodejní cenu, než je v možnostech dceřiné jednotky. Z uvedeného vyplývá, že ne vždy musí mít rozhodnutí mateřských jednotek za cíl účelové přelévání zisku. V některých případech mohou být tato rozhodnutí skutečně učiněna ve snaze minimalizovat ztrátu.

Faktorů indikujících, jestli se jedná nebo nejedná o přesun zisku do účetní jednotky, kde je to z nějakého důvodu výhodné, může být několik. Pokud se účetní jednotka v minulosti předzásobila zbožím, které ji dnes dělá problém prodat a je tedy ráda, když zboží prodá alespoň za nákupní cenu nebo s minimální ztrátou, pak se o účelové přelévání zisku jednat nebude. Obvykle k neprodejným zásobám nebo k cenově limitovaným prodejům zásob účetní jednotky tvoří na vrub nákladů opravné položky. Tímto úkonem tyto jednotky dávají uživatelům účetních výkazů najevo, že se k prodejnosti zásob váže určité riziko, že prodejní cena s největší pravděpodobností nedosáhne ani do výše částky, za kterou byly zásoby pořízeny.

Pokud při prodeji zásob účetní jednotka obvykle dosahuje zisku a jenom při prodeji zásob účetní jednotce z konsolidačního celku (nemusí to být vždy mateřské společnosti) dosahuje ztráty, pak by se o účelové přerozdělení zisku v rámci skupiny naopak jednat mohlo.

Pokud účetní jednotka prodává zásoby i jiným účetním jednotkám, které jsou mimo skupinu, a tyto zásoby prodává s takovou kladnou hrubou marží, že výsledná hrubá marže za všechny prodané zásoby je kladná, pak přelévání zisků z prodeje zásob do výsledku hospodaření konkrétní účetní jednotky ve skupině, pouze z individuální účetní závěrky samozřejmě zjistit nelze.

V předchozím textu bylo zmíněno, že z pohledu konsolidačního celku je při výpočtu konsolidovaného výsledku hospodaření v podstatě irelevantní, která z účetních jednotek v rámci skupiny zisku dosáhla. Jedinou vykazovanou položkou, kde se tato skutečnost projeví, jsou vykazované nekontrolní podíly. Jak je to tedy v další metodě, která se pro

¹⁸ Příklad pro zjednodušení vychází z fiktivního předpokladu, že ve výsledovce nejsou žádné další náklady a výnosy.

¹⁹ Výsledek hospodaření dceřiné jednotky.

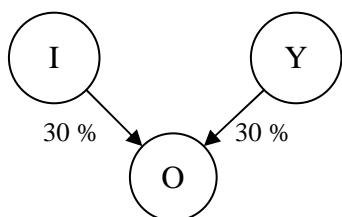
²⁰ Úprava výsledku hospodaření o odloženou daň.

sestavení konsolidované účetní závěrky používá, avšak ve které nejsou vykazovány nekontrolní podíly?

Touto další metodou je metoda poměrná, která se podle IFRS používá v případě, kdy se rozhodující vliv nad účetní jednotkou rozhodne uplatňovat více než jedna společnost (tj. dvě a více). Dohromady tyto společnosti musí mít více než 50% kontrolu ve společnosti, kterou chtějí společně ovládat. Vykonávají tak ve společnosti společný rozhodující vliv. Konsolidační principy této metody spočívají v tom, že se v rozvaze investora (tj. v rozvaze jedné ze společností, která se podílí na uplatňování společného rozhodujícího vlivu) obvykle pořizovací cena investice nahradí aktivy a závazky, které ve své rozvaze vykazuje spoluovládaná jednotka. Toto nahrazení se provede pouze ve výši podílu, který spoluovládající jednotka ve spoluovládané jednotce drží. Pokud by mezi oběma jednotkami existovaly vzájemné vazby, pak se na podobném principu budou tyto vztahy vylučovat taktéž jen v poměrné procentuální výši odpovídající podílu, který má spoluovládající jednotka na jednotce spoluovládané (Zelenka – Zelenková, 2011a).

Problematiku lze opět přehledně znázornit na podobném příkladu, jaký byl uveden na předchozích stránkách. Zadání je však potřeba upravit tak, aby odpovídalo podmínkám poměrné metody.

Obr. 2: Schéma pro společný rozhodující vliv

Nechť jednotky I a Y drží 30% podíl na jednotce O (viz obrázek nalevo). Nechť se jednotky I a Y smluvně dohodnou, že na jednotce O budou vykonávat společný rozhodující vliv. Z nějakého důvodu bude pro jednotku I výhodné, když jednotka O bude jednotce I prodávat vybraný druh zboží (a zde necht' jsou podmínky pro názorné srovnání úplně stejné jako v předchozím příkladu) za vnitroskupinovou cenu 200 p.j. za jeden ks. Částku

200 p.j. spoluovládající společnosti²¹ určily podle nejnižší ceny, za kterou je spoluovládaná účetní jednotka schopna toto zboží reálně nakoupit, přičemž nevzaly žádný ohled na vedlejší pořizovací náklady, které v souvislosti s pořízením jednotka bude muset vynaložit. Necht' i v tomto případě není zájem na tom, aby spoluovládaná jednotka na prodeji tohoto zboží spoluovládajícím jednotkám realizovala jakýkoliv zisk. Skutečnost, že spoluovládaná jednotka při prodeji zboží utrpí ztrátu, pokud se k jeho nákupu budou vztahovat jakékoliv vedlejší pořizovací náklady, je pro spoluovládající jednotky absolutně nepodstatná, neboť jejich cílem je převést veškeré zisky z prodeje tohoto zboží do své individuální účetní závěrky.

Nechť i v tomto příkladu spoluovládaná jednotka O prodá spoluovládající jednotce I během účetního období 1000 ks vnitroskupinovou cenou regulovaného zboží, jehož průměrná pořizovací cena činila 210 peněžních jednotek. Necht' spoluovládaná jednotka I z tohoto zboží dále prodá mimo skupinu 500 ks, avšak za prodejní cenu ve výši 280 peněžních jednotek za 1 ks. Dalších 500 ks zůstane spoluovládané jednotce I na skladě v pořizovací ceně 200 peněžních jednotek za 1 ks.

V individuálních rozvahách jednotek I a O jsou pro lepší přehlednost znázorněny pouze dopady vzájemných vazeb z prodeje zboží ve skupině. V položce „Výsledek hospodaření“, uvedené v rozvaze, jsou pro lepší ilustraci odděleny tržby z prodeje od nákladů na prodej, byť

²¹ Aby toto rozhodnutí bylo platné, musí se na něm domluvit obě spoluovládající společnosti.

tyto informace jsou součástí výsledovky a do rozvahy se uvádí jen konečný rozdíl mezi výnosy a náklady.

Tab. 4: Rozvahy spoluovládané jednotky O a spoluovládající jednotky I

Rozvaha spoluovládané jednotky O		Rozvaha spoluovládající jednotky I	
Aktiva	Pasiva	Aktiva	Pasiva
.....
.....	Výsledek hospodaření Tržby: 1000 · 200 Náklady prod. zboží: 1000 · 210	Výsledek hospodaření Tržby: 500 · 280 Náklady prod. zboží: 500 · 200
.....	Zásoby zboží 500 · 200
.....
Σ Aktiv ...	Σ Pasiv ...	Σ Aktiv ...	Σ Pasiv ...

Zdroj: Vlastní výpočty

Vyloučení vzájemných vazeb ve skupině poměrnou metodou, jak již bylo zmíněno v předchozím textu, probíhá jen v poměrné procentní výši. Má-li být zboží, které jednotka I nakoupila ve skupině od jednotky O, ale neprodalo ho mimo skupinu, oceněno v pořizovací ceně 210 p. j. (tj. za jakou historickou cenu ho opravdu nakupovala jednotka O) a nikoliv 200 p. j. (tj. ve vnitroskupinové ceně, za kterou ho jednotka I pořídila), pak se hodnota zboží vykazovaná v rozvaze jednotky I ve výši 100 tis. p. j. (tj. $500 \cdot 200$) upraví jen o $30\% \cdot 500 \text{ ks} \cdot (210 - 200)$. V konsolidované rozvaze pak toto zboží bude vykázáno ve výši 101,5 tis. p. j. (tj. 100 tis. p. j. + 1,5 tis. p. j.). Úpravy konsolidované výsledovky, zejména tedy položek tržby z prodeje zboží a náklady na prodané zboží, jsou uvedeny v následující tabulce.

Poměrná metoda vychází z vlastnické koncepce (viz Zelenka, 2006), kdy spoluovládající jednotka majetkovou účast oceněnou v účetní hodnotě vyloučí tak, že ji nahradí hodnotami aktiv a závazků z rozvahy spoluovládané jednotky, ale pouze ve výši podílu, který skutečně drží (v tomto příkladě 30%). Obdobně to samozřejmě platí i pro výsledek hospodaření. Spoluovládaná jednotka si do své konsolidované výsledovky (a tedy i rozvahy) zahrne pouze takový podíl na výši výsledku spoluovládané jednotky, který odpovídá držené procentní účasti, přičemž tuto výši samozřejmě musí upravit o vyloučení vzájemných vazeb. V poměrné metodě se nevykazují žádné nekontrolní podíly, proto nemůže dojít k jejich zkreslení.

Tab. 5: Konsolidovaná výsledovka²² sestavená poměrnou metodou za předpokladu, že přeprodejcem zboží ve skupině je spoluovládaná účetní jednotka O

Položka	Výpočet	v tis. p. j.
Tržby z prod. zboží	$30\% \cdot 200 \text{ tis.}^{23} + 140 \text{ tis.}^{24} - 30\% \cdot 200 \text{ tis.}^{25}$	140
Náklady na prod. zboží	$30\% \cdot -210 \text{ tis.}^{26} - 100 \text{ tis.}^{27} + 30\% \cdot 210 \text{ tis.}^{28} - 30\% \cdot 5 \text{ tis.}^{29}$	-98,5

²² Ve výsledovce jsou pro zjednodušení zachyceny pouze položky, které podléhají úpravě v důsledku vyloučení vzájemných vztahů ve skupině.

²³ Tržby za prodané zboží z výsledovky spoluovládané jednotky O.

²⁴ Tržby za prodané zboží z výsledovky spoluovládající jednotky I.

²⁵ Vyloučení 200 tis. p. j. z tržeb, neboť spoluovládaná jednotka O realizovala tržby jen prodejem ve skupině.

²⁶ Náklady na prodané zboží z výsledovky spoluovládané jednotky O.

²⁷ Náklady na prodané zboží z výsledovky spoluovládající jednotky I.

Hrubá marže	Tržby z prod. zboží – náklady na prod. zboží, tj. 140 – 98,5	41,5
.....		–
Provozní zisk		41,5
Odložená daň	$30\% \cdot 20\% \cdot 500 \text{ ks} \cdot (200 - 210)^{30}$	–0,3
Konsolidovaný VH		+ 41,2

Zdroj: Vlastní výpočty

Následující tabulka shrnuje rozdíly mezi výšemi vykázaných výsledků hospodaření v individuálních výsledkách a v konsolidovaných výsledcích, sestavených pomocí obou metod.

Tab. 6: Srovnání vykazovaných údajů v jednotlivých výsledcích, je-li konečným prodejcem zboží mimo skupinu mateřská nebo spoluovládající jednotka

Položka výsledovky (v tis. p. j.)	Individuální výsledovka matky/jedn. I	Individuální výsledovka dcery/jedn. O	Konsolidovaná výsledovka plnou metodou	Konsolidovaná výsledovka poměrnou m. ³¹
Tržby z prod. zboží	140	200	140	140
Náklady na prod. zboží	–100	–210	–105	–98,5
Hrubá marže	40	–10	35	41,5
.....
Provozní zisk	40	–10	35	41,5
Odložená daň	xxxx	xxxx	–1	–0,3
Nekontrolní podíl na VH	xxxx	xxxx	+2	xxxx
Konsolidovaný VH	xxxx	xxxx	36	41,2

Pokud je pro sestavení konsolidované účetní závěrky použita poměrná metoda, pak (na rozdíl od plné konsolidační metody) je velmi podstatné, která z účetních jednotek ve skupině je tou účetní jednotkou, jenž přeprodává zboží jiné účetní jednotce ve skupině s nulovou nebo dokonce se zápornou marží. Bude-li zadání příkladu jinak naprosto shodné, změní se pouze ten předpoklad, že přeprodejcem zboží ve skupině bude spoluovládající jednotka I a prodejcem tohoto zboží dále mimo skupinu bude spoluovládaná jednotka O, pak individuální výsledovky budou naprosto shodné s výsledovkami, uvedenými v první tabulce tohoto příspěvku. Výsledovka spoluovládané jednotky O bude shodná s výsledovkou mateřské jednotky a výsledovka spoluovládající jednotky I bude shodná s výsledovkou dceřiné jednotky.

²⁸ Vyloučení 210 tis. p. j. z nákladů na prodané zboží, neboť spoluovládaná jednotka O přeprodávala zboží jen ve skupině.

²⁹ Zvýšení nákladů o rozdíl, o který spoluovládající jednotka I nakoupila zboží levněji, než byla pořizovací cena zboží u spoluovládané jednotky O, tj. o $500 \text{ ks} \cdot (210 - 200)$.

³⁰ 30% podíl na odloženém daňovém závazku vyplývající z různého ocenění zboží v individuální rozvaze spoluovládající jednotky I a v konsolidované rozvaze (v důsledku úprav o vzájemné vazby).

³¹ Za předpokladu, že přeprodejce zboží ve skupině je spoluovládaná jednotka O.

Tab. 7: Konsolidovaná výsledovka³² sestavená poměrnou metodou za předpokladu, že přeprodejcem zboží ve skupině je spoluovládající účetní jednotka I

Položka	Výpočet	v tis. p. j.
Tržby z prod. zboží	$200 \text{ tis.}^{33} + 30\% \cdot 140 \text{ tis.}^{34} - 30\% \cdot 200 \text{ tis.}^{35}$	188
Náklady na prod. zboží	$-210 \text{ tis.}^{36} - 30\% \cdot 100 \text{ tis.}^{37} + 30\% \cdot 210 \text{ tis.}^{38} - 30\% \cdot 5 \text{ tis.}^{39}$	-177,5
Hrubá marže	Tržby z prod. zboží – náklady na prod. zboží, tj. 188 – 177,5	10,5
.....		–
Provozní zisk		10,5
Odložená daň	$30\% \cdot 20\% \cdot 500 \text{ ks} \cdot (200 - 210)^{40}$	-0,3
Konsolidovaný VH		10,2

Zdroj: Vlastní výpočty

I v následující tabulce lze nalézt přehledně uspořádané srovnání údajů vykazovaných v jednotlivých výsledovkách. Tabulka je obdobná tabulce uvedené na předchozí straně pouze s tím rozdílem, že tentokrát vykazované údaje vychází z předpokladu, že přeprodejcem ve skupině je mateřská (resp. spoluovládající) jednotka.

³² Ve výsledovce jsou pro zjednodušení zachyceny pouze položky, které podléhají úpravě v důsledku vyloučení vzájemných vztahů ve skupině.

³³ Tržby za prodané zboží z výsledovky spoluovládající jednotky I.

³⁴ Tržby za prodané zboží z výsledovky spoluovládané jednotky O.

³⁵ Vyloučení 200 tis. p. j. z tržeb, neboť spoluovládající jednotka I realizovala tržby jen prodejem ve skupině.

³⁶ Náklady na prodané zboží z výsledovky spoluovládající jednotky I.

³⁷ Náklady na prodané zboží z výsledovky spoluovládané jednotky O.

³⁸ Vyloučení 210 tis. p. j. z nákladů na prodané zboží, neboť spoluovládající jednotka I prodávala jen ve skupině.

³⁹ Zvýšení nákladů o rozdíl, o který spoluovládaná jednotka O nakoupila zboží levněji, než byla pořizovací cena zboží u spoluovládající jednotky I, tj. o $500 \text{ ks} \cdot (210 - 200)$.

⁴⁰ 30% podíl na odloženém daňovém závazku vyplývající z různého ocenění zboží v individuální rozvaze spoluovládané jednotky O v konsolidované rozvaze (v důsledku úprav o vzájemné vazby).

Tab. 8: Srovnání vykazovaných údajů v jednotlivých výsledkách, je-li konečným prodejcem zboží mimo skupinu dceřiná nebo spoluovládaná jednotka

Položka výsledovky (v tis. p. j.)	Individuální výsledovka jednotky I	Individuální výsledovka jednotky O	Konsolidovaná výsledovka plnou metodou	Konsolidovaná výsledovka poměrnou m. ⁴¹
Tržby z prod. zboží	200	140	140	200
Náklady na prod. zboží	-210	-100	-105	-211,5
Hrubá marže	-10	40	35	-11,5
.....
Provozní zisk	-10	40	35	-11,5
Odložená daň	xxxx	xxxx	-1	0
Nekontrolní podíl na VH	xxxx	xxxx	+2	xxxx
Konsolidovaný VH	xxxx	xxxx	36	-11,5

Zdroj: Vlastní výpočty

Z posledních sloupců tabulek, které srovnávají údaje vykazované v jednotlivých výsledcích, skutečně vyplývá to, co již bylo zmíněno v předchozím textu, že výsledek hospodaření konsolidovaný poměrnou metodou se velmi významně liší podle toho, která účetní jednotka je přeprodejcem zboží pouze ve skupině a která účetní jednotka prodává zboží se ziskem mimo skupinu. Aplikací poměrné metody není možné „spravedlivě“ rozložit hrubou marži z prodaného zboží oběma účetním jednotkám. Poměrná metoda nechává zisk z prodeje zboží té účetní jednotce, kde byl realizován. Je-li touto jednotkou spoluovládaná jednotka, pak si spoluovládající jednotka do svých konsolidovaných výkazů zahrne jen část tohoto zisku, a to ve výši drženého podílu (samozřejmě po vyloučení vzájemných vazeb). Zisk nebo ztráta z prodeje, realizovaná ve spoluovládající jednotce, je v konsolidovaných výkazech zahrnuta vždy ve 100% výši.

Nejen s ohledem na tyto, ale i na jiné dopady (viz Zelenka – Zelenková, 2011b) aplikace poměrné metody na konsolidovanou účetní závěrku Rada pro IFRS dne 12. 5. 2011 schválila, že pro účetní závěrky sestavené za období počínající 1. 1. 2013 a později se poměrná metoda pro společný rozhodující vliv již používat nebude. Česká účetní legislativa na tuto změnu v IFRS zatím žádným legislativním opatřením nezareagovala, a proto se poměrná metoda na společný rozhodující vliv při sestavení konsolidované účetní závěrky prozatím bude i nadále aplikovat.

Příspěvek se zabýval situací, kdy jedna účetní jednotka z konsolidačního celku nakupovala zboží za pořizovací cenu vyšší, než za jakou pak zboží prodávala další jednotce ve skupině. Modifikací tohoto příkladu by mohla být situace, kdy jedna účetní jednotka z konsolidačního celku nakoupí zboží mimo skupinu výrazně levněji, než za kolik ho pak prodává jiné účetní jednotce z konsolidačního celku, přičemž tato účetní jednotka nakupující zboží za vnitroskupinovou cenu pak nebude schopna prodat zboží mimo skupinu jinak než se ztrátou. Dalšími příklady by mohly být i různé jiné specifické situace prodejů zboží za vnitroskupinové ceny mezi více účetními jednotkami v rámci jednoho konsolidačního celku. Všechny tyto situace by však v konsolidovaných výkazech měly obdobný dopad jako v tomto příspěvku popsany příklad a vedly by tak ke stejnému závěru.

⁴¹ Za předpokladu, že přeprodejce zboží ve skupině je spoluovládající jednotka I.

Závěr

Je velmi spornou otázkou, zda byl dodržen věrný a poctivý obraz účetní závěrky za předpokladu, že konsolidovaná skupina dosahuje z prodeje zboží standardních zisků a přitom některá z účetních jednotek v rámci této skupiny vykazuje v individuální výsledovce právě z prodeje tohoto zboží ztrátu. Je-li zřejmé, že prodejem tohoto zboží jinému podniku mimo skupinu by účetní jednotka realizovala zisk z prodeje, avšak na základě rozhodnutí mateřské resp. spoluovládající jednotky (tj. z rozhodnutí vlastníka, který tím sleduje své jiné zájmy) tohoto zisku dosáhnout nemohla. Z pohledu konsolidované účetní závěrky sestavené plnou metodou je na jednu stranu irelevantní, která ze společností zisk realizovala, a vykázání celkového výsledku hospodaření vychází z reálných prodejů (ověřených cenami mimo skupinu). Na druhou stranu neadekvátnímu vykázání nekontrolních podílů, při jejichž výpočtu je nezbytné přiřadit konkrétní účetní jednotce konkrétní výši výsledku, kterým přispívá do celkového konsolidovaného výsledku, plná metoda konsolidace zabránit neumí.

Jestliže při aplikaci plné metody bylo z konsolidované výsledovky naprosto zřejmé, že skupina jako celek z prodeje zboží realizovala zisk a ztráta z prodeje zboží, vykázaná v individuální výsledovce byla eliminována (ať již byla prodejcem zboží ve skupině dceřiná nebo mateřská jednotka), při aplikaci poměrné metody eliminaci ztráty z prodeje zboží ve skupině takto jednoduše udělat nelze. Poměrná metoda jednak pracuje s eliminacemi vzájemných vazeb pouze ve výši podílu a jednak je zde podstatné, která ze společností realizovala zisk a která ztrátu z prodeje. Bude-li zboží za vnitroskupinovou cenu prodávat spoluovládající jednotka I spoluovládané jednotce O, pak v konsolidované účetní závěrce za konsolidační celek I bude ztráta z tohoto vnitroskupinového prodeje významně ovlivňovat celkovou výši konsolidovaného výsledku hospodaření.

Indikátorem pro zjištění toho, že vykazovaná ztráta z prodeje zboží vznikla výhradně jako důsledek rozhodnutí většinového vlastníka, může být nevykázání opravné položky ke zboží. Není-li aktuální účetní hodnota zboží nižší, než kolik činí běžná prodejní cena tohoto zboží, pak k němu účetní jednotka nebude tvořit opravnou položku. Vykazuje-li pak při prodeji tohoto zboží výhradně ztrátu, je zřejmé, že to může být důsledkem výše popisovaných rozhodnutí. Zda účetní jednotka k prodanému zboží vytvořila nebo nevytvořila opravnou položku⁴², však nemusí být vždy směrodatné. V případě, že by výše uvedená dceřiná jednotka k druhu zboží, které prodává výhradně společnosti mateřské a výhradně za určitou cenu (viz v příkladu ve výši 200 p. j.), vytvářela opravné položky ve výši rozdílu pořizovací ceny a striktně stanovené prodejní ceny, pak je úmyslný přesun zisku z prodeje zboží do výsledovky mateřské společnosti natolik zamaskován, že není vidět bez důkladnějšího zkoumání této záležitosti. Významnou roli zde hraje dále skutečnost, zda je zboží dceřinou společností prodáváno jen mateřské společnosti, nebo i dalším podnikům nacházejících se mimo skupinu. Pokud je zboží prodáváno komukoliv, pak není snadné odhadnout výši vytvářené opravné položky k zásobám, které budou v budoucnu prodány pouze společnosti mateřské.

Na úplný závěr tohoto příspěvku je vhodné zmínit i daňové dopady přesunu zisku z jedné společnosti na druhou v rámci konsolidačního celku. Pokud by konsolidační celek tvořily účetní jednotky nacházející se v různých zemích, žádnému státu by se jistě nelíbilo, pokud by nemohl zdanit zisk, který by účetní jednotka realizovala, kdyby nebyla nucena prodávat zboží za ceny nižší, než jsou ceny běžné. Řada států (včetně České republiky) již na tuto situaci zareagovala zejména tím, že požaduje, aby se daňový základ v těchto případech počítal z cen obvyklých. Pokud jednotlivé státy mají zároveň rozdílné výše daňových sazeb pro zdanění zisku, je v této situaci další nepřijemnou skutečností, když se v rámci konsolidované skupiny

⁴² Myšleno dříve před tím, než zboží prodala.

zisky přelévají do společnosti sídlící v zemi s nejnižší sazbou daně. Speciálně tato skutečnost je velmi aktuální na úrovni Evropské unie, která v této souvislosti plánuje změnu ve zdanění. Hlubou budoucností tedy je vyřešení problému jednotného základu daně a vymyšlení klíče, podle něhož bude probíhat přiřazování daně ze zisku (jakožto státního příjmu) jednotlivým státům, na jejichž území se jednotlivé účetní jednotky (tvořící konsolidační celek) nacházejí.

Literatura

- [1] Fireš, B. – Zelenka, V. (1993): *Oceňování aktiv a dluhů v účetnictví*. Praha, Management Press, 1993.
- [2] Taylor, P. A. (1996): *Consolidated financial reporting*. London, Paul Chapman, 1996.
- [3] Vomáčková, H. (2002): *Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí (Vyšší účetnictví)*. Praha, Polygon, 2002.
- [4] Zelenka, V. (2006): *Goodwill, principy vykazování v podniku*. Praha, Ekopress, 2006.
- [5] Zelenka, V. (2011): *Vykazování investic s významným vlivem*. Finanční řízení & controlling v praxi, 2011, roč. 2, č. 2, s. 29-33.
- [6] Zelenka, V. – Zelenková, M. (2011a): *Základy konsolidačních metod*. Finanční řízení & controlling v praxi, 2011, roč. 2, č. 7-8, s. 33-38.
- [7] Zelenka, V. – Zelenková, M. (2011b): *Nové a novelizované IFRS týkající se konsolidace a ekvivalenční metody*. Finanční řízení & controlling v praxi, 2011, roč. 2, č. 9, s. 21-27.

Srovnání věrného a poctivého obrazu individuální účetní závěrky oproti konsolidované při vyloučení vzájemných prodejů ve skupině

Marie Zelenková

ABSTRAKT

Držba rozhodujícího podílu dává mateřské jednotce možnost, aby dceřiné jednotce určila, které zboží a od kterého subjektu by měla nakupovat, komu a za jaké ceny má toto zboží prodávat. Mateřská jednotka tak může přelévat zisk mezi účetními jednotkami ve skupině dle jejího konkrétního záměru. Z pohledu konsolidované účetní závěrky je na jednu stranu jedno, která ze společností zisk realizovala, protože vykazání konsolidovaného výsledku hospodaření vychází z reálných prodejů (ověřených cenami mimo skupinu). Na druhou stranu neadekvátnímu vykazání nekontrolních podílů, plná metoda konsolidace zabránit neumí. Při aplikaci poměrné metody je situace komplikovanější. Poměrná metoda rozlišuje, u které jednotky byl zisk z prodeje realizován. Do konsolidovaných výkazů se v poměrné metodě přiřazuje jen část zisku z prodeje ve výši podílu, který je držen investorem. Poměrná metoda ani po vyloučení vzájemných vazeb není schopna „spravedlivěji“ rozložit zisk z prodeje na obě účetní jednotky ve skupině. Proto se dvě konsolidované účetní závěrky sestavené poměrnou metodou za stejný konsolidační celek budou lišit podle toho, zda je přeprodejcem zboží ve skupině spoluovládaná jednotka nebo investor.

Klíčová slova: Konsolidovaná účetní závěrka; Mateřský podnik; Dceřiný podnik; Zisk nebo ztráta z prodeje zboží; Prodej zboží; Vyloučení vzájemných transakcí.

True and Fair View in Individual Financial Statements in Comparison of Consolidated Financial Statements after Elimination of Intragroup Sales

ABSTRACT

Availability of controlling interest enables parent entity to specify its subsidiary which sort of goods it may buy and from whom, to whom it may sell the goods and at what cost. Therefore, parent entity can transfer profits among entities included in its group according to its specific intention. On the one hand it is equal from the perspective of the parent entity which of the entities realized the profit because the presentation of consolidated profit or loss results from actual sells. Full consolidation method cannot avoid inadequate presentation of non-controlling interests on the other hand. The situation is more complicated in using the proportional method of consolidation. The proportional method distinguishes which entity realized profit from sale. Only part of the profit from the sale corresponding to the venturer's interest is allocated to the consolidated accounts in using of the proportional method. In proportional method isn't possible to divide out rightly the profit from the sale into both related parties even after elimination of intra-group balances and transactions. Therefore two consolidated financial statements prepared for the same group by proportional method of consolidation will differentiate depending on whether the seller of goods is joint controlled entity or venturer.

Key words: Consolidated financial statements; Parent; Subsidiary; Profit or loss from sale of goods; Sale of goods; Elimination of intragroup transactions.

JEL classification: M41.